

פוליטיקלי קורקט בין משטרת מחשבות לנימוס בסיסי

פורסם בתאריך 23 בינואר 2017

עוד טוענים המתנגדים, כי התקינות הפוליטית מונעת מימוש מלא של חופש הביטוי. המחזיקים בגישה זו מבקשים להסיר מגבלות מיותרות, לדעתם, על חופש הביטוי, ולאפשר לכל אדם להביע את דעתו בכל דרך – גם כשמדובר בדעות גזעניות, בביטויים משפילים או אחרים שאותם התקינות הפוליטית מנסה לרסן. המרחיקים טוענים כי התקינות הפוליטית נוקטת בשיטות של משטר טוטליטרי, וכי מופעל טרור כנגד מי שחרג מהתקינות הפוליטית.

בעת האחרונה נשמעו טענות בדבר התקינות הפוליטית כמעודדת שקר, טענות בדבר ההקצנה בתרבות זו, ולא אחת נשמעה טענה לפיה בחירתו של דונלד טראמפ לנשיא ארה"ב היוותה תגובת נגד למגמה זו.

בעת האחרונה נשמעו טענות בדבר התקינות הפוליטית כמעודדת שקר, טענות בדבר ההקצנה בתרבות זו, ולא אחת נשמעה טענה לפיה בחירתו של דונלד טראמפ לנשיא ארה"ב היוותה תגובת נגד למגמה זו.

פעילות לכיתה – תקינות פוליטית

חלק א':

למורה – יש לנהל דיון קצר שבו מבררים מה התלמידים/ות יודעים על תקינות פוליטית, מה משמעותה ומה היתרונות והחסרונות שלה. כמו כן, יש לחבר בין מושג התקינות הפוליטית לנושא חופש הביטוי. בסיס לדיון נמצא ברקע שלעיל.

החברה נוטה לתקן ולהעיר לדוברים ודוברות, כותבים וכותבות, על תקינות לשונית. אם יתפרסם מסמך ובו הביטוי "שלוש בנים" או "עשר שקל" – יהיה מי שייתקן את הטעות. השמירה על שפה תקינה יכולה לנבוע משמרנות (למשל, נזיפה על שימוש ב"סלנג", לשון רחוב שמרחיבה את גבולות השפה), או רצון לשמור על מכנה משותף – שהרי כללי השפה מאפשרים לכולם להבין את כולן, כי כולנו מדברים/ות באותה השפה ומשתמשים בה באותו האופן.

בשנות ה-80 של המאה ה-20 התפתחה גישה לפיה החלו לתקן גם ביטויים בעלי פוטנציאל משפיל, מעליב או מבזה לאוכלוסיות שונות. כך לגבי נשים, מיעוטים (ילידים או מהגרים), בעלי צרכים מיוחדים, הקהילה הלהטב"קית ועוד. גישה זו נקראה – "תקינות פוליטית" או "פוליטיקלי קורקט" בלעז.

מדוע? בסיס הגישה הוא הבעת כבוד לקבוצות השונות בחברה, וביטוי לשוויון בין כל בני האדם. ביטויים שרמזו לנחיתות או עליונות הפכו לבלתי תקינים, וכל קבוצה (בין אם אחת הקבוצות המוחלשות שהתקינות הפוליטית מגנה עליהן, ובין אם מחנה פוליטי כגון שמאל או ימין) פיתחה רגישות משלה ו"מילון מושגים" המקובל עליה. כך, לגבי ביטויים שיש בהם אפליה, סקסיזם, אנטישמיות, גזענות והומופוביה או פגיעה ברגשות של אוכלוסיות מסוימות!

כך, לדוגמה, בארה"ב החלו לומר "אפרו-אמריקאים" במקום "שחורים", "אמריקאים ילידים" במקום "אינדיאנים" וכדומה. בישראל החלו לומר "עדות המזרח" במקום "מזרחים" וכדומה. דוגמא נוספת היא שימוש רווח יותר בפניה ניטרלית מבחינה מגדרית, במקום התייחסות ללשון זכר כברירת מחדל "טבעית" – למשל "מועמדים/ות" לתפקיד מסוים (עניין שרלוונטי יותר לשפה העברית לאור ההבחנה הטבעית בה בין לשון זכר ונקבה).

גישת התקינות הפוליטית מתבססת על רעיון השיח, לפיו השפה מעצבת את המציאות החברתית מצד אחד ומושפעת מיחסי כוח מצד שני. בהמשך לרעיון זה גורסת גישת התקינות הפוליטית כי אחת הדרכים להשפיע על עוולות חברתיות היא בשינוי השפה ודרכה שינוי השיח.² המתנגדים לגישה זו טוענים כי השימוש בתקינות פוליטית מונע התעמתות של ממש עם המציאות ומטשטש את המודעות לתופעות חברתיות פסולות.

1. <https://www.itu.org.il/?CategoryID=500&ArticleID=1179>

2. מתוך ויקיפדיה

בכתבה מוצגות טענות שונות בנוגע לתקינות הפוליטית. קראו את הכתבה ואת הציטוטים המובאים להלן. חוו את דעתכם על הציטוטים תוך התייחסות למושג "תקינות פוליטית" ולהצדקות/התנגדות לקיומו.

• הכלל: "כשאני אומר את הדברים זו ביקורת לגיטימית, כשהיריב אומר אותם זו הסתה".

• דבריה של שלי יחימוביץ' לפיהם אחת התופעות המצערות של התקינות הפוליטית היא "ההתקפות של קבוצת מיעוט אחת על רעותה".

• "למרות שלאף מיעוט אין חסינות מהשפלות והשמצות בחברה הישראלית, דומה שהגזענות כלפי הפלשתינאים היא המושרשת ביותר".

• "מותר להגיד הכל", טוען ידידיה מאיר, "מלים לא מסוגלות לרצוח".

4. <http://www.globes.co.il/news/docview.aspx?did=1001117139>

בכתבה מוצגים טיעונים בעד התקינות הפוליטית.

• מה הטעון המרכזי בכתבה?

• מה הקשר בין תקינות פוליטית לבין יחסי כוח בחברה?

• האם הכתבה שינתה את דעתכם לגבי נחיצות התקינות הפוליטית?

דיון מסכם בנקודות הבאות:

1. מהם היתרונות והחסרונות של התקינות הפוליטית?

2. כיצד ניתן לשמור על איזון שבין הגנה על אוכלוסיות שנפגעות באופן מיוחד לבין הרצון לשמור על חופש הביטוי והמחשבה?

3. חשבו על ביטוי שאמרתם/ן לאחרונה שאולי לא הייתם אומרים לאור התקינות הפוליטית. מי היה עלול להיפגע מאותו ביטוי? האם יש הצדקה להימנע ממנו ולהגביל את חופש הביטוי של עצמכם?

פעילות בעזרת כתבות מרשת האינטרנט. ניתן לחלק את הכיתה לקבוצות, כאשר כל קבוצה תקבל הפניה אחת ותקיים דיון על פי השאלות המנחות. לחילופין, ניתן לבחור כתבה אחת, לחלקה לכל הכיתה ולקיים דיון במליאה.

לפניכם מספר כתבות המדגימות את ההקצנה של גישת התקינות הפוליטית ואת התגובות לכך, ואליהן מצורפות שאלות מנחות:

1. <http://www.mako.co.il/culture-weekend/Article-1d38acb8994f251006.htm>

בכתבה מתייחסים למושג נוסף – "ניכוס תרבותי" – שמשמעותו "אימוץ אלמנטים מתרבות שונה, לרוב מדוכאת ונחשלת, הוצאתם מהקשר, ניצולם ומסחור אינטנסיבי שלהם – והלכה למעשה, בריאת צורה נוספת של דיכוי. פירוש נוסף: פוליטיקלי קורקט שיצא לגמרי משליטה ובמסגרתו כולם נעלבים מהכל."

<http://www.mako.co.il/culture-w> עוד כתבה שרלוונטית לשאלות המנחות הבאות:

• מצאו 10 דוגמאות להתנהגויות שנחשבות כעת ללא תקינות פוליטית.

• מה דעתכם על דוגמאות אלו? האם הן באמת מהוות פגיעה באוכלוסיות אחרות?

• נסו לסווג את ההתנהגויות המתוארות בכתבה לסוגים שונים. אילו קטגוריות מצאתם/ן?

2. <https://www.facebook.com/theIsraeliGirls/videos/377555415923658>

בסרטון (מכיל שפה גסה ולא תקינה פוליטית!) מוצגת עמדה לפיה הדוברת מתוסכלת מהתקינות הפוליטית, מחוסר הכנות שנכפה עליה, ומבקשת גם מהצופים "להגיד את דעתם".

• מה דעתכם על הטענות בסרטון? האם השפה בה הדוברת משתמשת גרמה לכם לחוש אי נוחות כלשהי?

• האם קללות = אמת וכנות? האם "שפה נקייה" היא פוליטיקלי קורקט?

פוסט זה נכתב במסגרת הפרויקט: "כוחה של מילה"

This project is funded by the European Union
פרויקט זה נממן על ידי האיחוד האירופי
يتمم البرنامج بدعم من الاتحاد الأوروبي

האגודה לזכויות האזרח בישראל
جمعية حقوق المواطن في إسرائيل
The Association for Civil Rights in Israel

המדרשה לדמוקרטיה ולשלום
كلية للديمقراطية والسلام
The Adam Institute for Democracy & Peace
על-שם אמיל גרינצוויג על-אסמ. إميل غرينتسفايغ
in Memory of Emil Greenzweig

